

“KAÇIŞ RAMPASI” OLMAYAN BİR ŞAİR VE ŞİİRİ: ABDÜLKADİR BUDAK VE *PLAKASI OKUNMUYOR**

Mehmet Çevik

■ “Kaçış rampası”, *Güncel Türkçe Sözlük*'te şöyle açıklanıyor: *Virajı ve eğimi çok olan kara yollarında teknik nedenlerle zor durumda kalan aracın kaza yapmasını engellemek amacıyla yolun sağ tarafına kumdan yapılan yokuş*. Bu açıklama doğru ama durumu tam olarak anlatabildiği söylenemez. Çünkü özü itibarıyla şudur aslında kaçış rampası: Açıklamadaki gibi eğimi çok olan kara yollarında, başta tır ve kamyon gibi ağır vasıtalar olmak üzere freni tutmayan, bu nedenle de yokuş aşağı uçarcasına kontrolsüz bir şekilde ilerleyen araçların durabilmesi için yolun sağına yapılmış, aracın durmasını kolaylaştırmak amacıyla zemini çakıl, mıcır vb. taşlarla doldurulmuş kısa rampa. Benim, fiilî olarak ilk kez Ankara-Adana otobanında, Pozantı dolaylarında yolun her iki tarafındaki inişlerde gördüğüm bir alan. Peki, bir şair ve kitabına dair böylesi bir yazının başlığında yer alacak kadar şairane ve şiirsel midir kaçış rampası? “Neden başlıkta kaçış rampası var?” sorusunun yanıtını yazı boyunca arayıp sonunda bulmaya çalışmak en doğrusu olacak gibi.

Son dönem Türk şiirinin en önemli isimlerinden biri olan Abdülkadir Budak, dokuz yıl gibi uzunca bir aradan sonra yeni şiir kitabı *Plakası Okunmuyor*'u, Mayıs 2024'te yayımladı. Kitabı tekrar tekrar okumaktan yazmaya bir türlü sıra gelmedi, derken, aynı yıl içinde Kasım 2024'te kitabın ikinci baskısı yapıldı. Açıkçası, üçüncü baskının baskısına uğramadan kaleme sarılmak gerektiği düşüncesi de bu yazının temel motivasyonunu oluşturdu.

Plakası Okunmuyor'un alt başlığı “Bir Kamyon Şiiri”. Bir kamyonun, gözünden değilse bile farlarından insan gerçekliği merkeze alınarak dünyanın, yaşamın nasıl görüldüğü hatta ne olduğu anlatılıyor

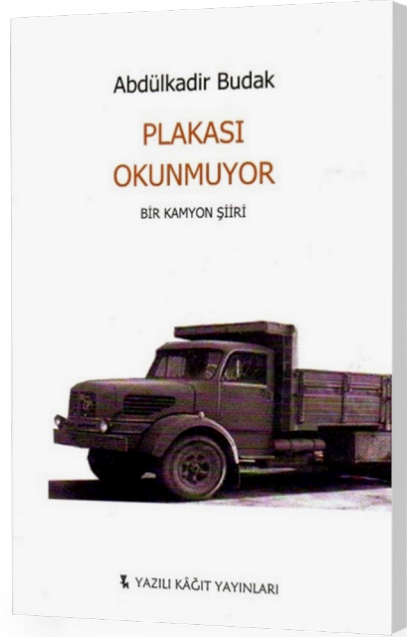
* Abdülkadir Budak, *Plakası Okunmuyor*, Yazılı Kâğıt Yayınları, Ankara 2024. Yazıda yapılan alıntılarda eserin bu baskısından yararlanılmıştır.

şiiir diliyle. Kitabın hemen her sayfasında insan, yaşam ve şiiire dair incelikle işlenmiş çok önemli ayrıntılar bulmak mümkün. Ancak kendi payıma, *Plakası Okunmuyor*'un genel olarak iki yönünü çok dikkat çekici bulduğumu belirtmeliyim. Birincisi, biçim ve üslup; ikincisi de “kamyon” metaforu üzerinden insan ve yaşamın anlatılması.

Önce biçim ve üsluba değinelim. *Plakası Okunmuyor*, “Ben Kamyonum! Kamyonum Ben!” başlığı verilmiş tek şiiirden oluşan bir kitap. Benzer oylumda birçok şiiir kitabı var, ancak bunların çoğunda yine tek şiiir gibi görünmekle birlikte şiiirin “bölüm”leri numaralandırılır. Aslında bu tür numaralandırılmış şiiirler, kitabın bütünlüğü içinde daha anlamlıdır elbette ama genellikle müstakil birer şiiir özelliği de gösterirler. Benzer bir yapı Abdülkadir Budak'ın *Yanlış Anka Destanı* kitabında da var; kitap, “Giriş”ten sonra

40 bölüme ayrılıp numaralandırılmış uzun bir şiiir ya da başka açıdan bakılırsa aslında birbirlerini tamamlamakla birlikte numaralarla gösterilmiş şiiirlerden oluşuyor. Ancak *Plakası Okunmuyor*'da böylesi numaralandırmalar da yok, baştan sona 50 sayfadan fazla bütünlüklü tek şiiir.

Burada biçim ve üslup olarak benim asıl dikkatimi çeken nokta şu: Kitabı oluşturan şiiirin belirli bir kurgusu var. Bu kurgu bir taraftan sözlü edebiyatın kadim geleneklerinden biri olan destancılığı, diğer taraftan da 15-16. yüzyıllardan itibaren varlık gösteren halk hikâyeciliğini çağırıştırıyor bana. Bu da zihnimde şairin, destan icra eden bir “ozan” ve halk hikâyesi anlatan bir “âşık” ya da daha çok kentli çevrelerin hikâye anlatıcısı olan “meddah” silueti şeklinde belirmesine yol açıyor. Ancak burada söz konusu olan, destan ya da hikâye türünün taklit edilmesi değil elbette; hatta esinlenmeden bile söz edilemeyeceği kanaatindeyim. Yine hatta öyle ki Budak'ın, bu şiiiri yazarken destancılık, âşıklık ve meddahlık geleneklerini aklına bile getirmediğini düşünüyorum. Zaten gerçek anlamda değerli olan da bu; yani şairin böyle bir kaygı gütmeksizin, hatta bunu aklına bile getirmeksizin şiiirine sözlü edebiyatın kadim geleneklerinden bir şeyler taşımış olması. Çünkü bu, Budak'ın şiiirinde sözlü edebiyatın, halk edebiyatının içselleştirilmiş bir bilinçaltı süreç olarak işletildiğini gösteriyor. Budak'ın şiiirine, halk edebiyatı penceresinden baktığımızda, genel olarak okunup öğrenilmiş ve özümsemiş, ama en önemlisi özgünlükle işlenebilmiş bir yapı görürüz. Başka bir ifadeyle, kurduğu şiiir binasının içinde,

temelindeki sağlam direklerden biridir halk şiiri; üstelik sadece şiir yönüyle değil, bütün olarak sözlü edebiyat. Yani dışarıdan bakınca görülmez, içsel bir şeydir bu ve Budak'ın şiir binasındaki direklerden sadece biridir.

Sözlü edebiyat dairesinde destancılık, hikâyeci âşıklık ve meddahlık ayrı ayrı gelenekler olmakla birlikte önemli benzerliklere de sahiptir. Bu ürünler, sözlü kültür ortamında belirli bir dinleyici kitlesi karşısında icra edilir ve bu icralar büyük oranda etkileşimlidir. İcracı en başta, aktaracağı destan ya da hikâye hakkında genel bilgiler verir; bir bakıma metnin içeriği, niteliği, amacı gibi konuları ifade ederek bir giriş yapmış olur. Ardından anlatının kahraman(-lar)ı kısaca tanıtılır ve olaylar başlar. En sonda da anlatı belirli bir sonuca bağlanır ve hem kahraman hem de dinleyicilerle ilgili dilek ve temennilerle icra tamamlanır. İcracı ayrıca anlatısının başında, sonunda ve içindeki uygun yerlerinde dinleyicilere doğrudan da seslenir, özellikle hikâye icrasında “*digression*” dediğimiz ara söz niteliğindeki yorumlarla kendi kişiliğini de metne dâhil eder. Tüm bunlar, sözlü kültürün doğal ortamında büyük bir içtenlikle gerçekleşir. İşte biçim ve üslup açısından *Plakası Okunmuyor*'daki kurgunun bende destancılık ve hikâyecilik geleneklerini çağrıştırması da tam olarak bunlardan kaynaklanıyor.

Plakası Okunmuyor'un ilk dizeleri; bu uzunca şiirin neyi, nasıl anlatacağı hakkında bilgi veren bir giriş niteliğinde, tıpkı destan icra eden ozanların ve hikâye anlatan âşıklarla meddahların aktardığı metinlerdeki gibi:

*Sıkı durun tek ağacı olmayan düz ovalar
Sıkı durun rampalar
Arada bir kayaların düştüğü
Tünellerden geçmişim ben
Uyku nedir bilmediğim
Rüya nedir görmediğim
Uzun yollar, uzun yıllar
Yolda insan başına ne gelirse, işte onlar
Yorgun bir kamyon ağızıyla
Anlatılacak şimdi
Münasip bir lisanla (Budak, 2024: 8)*

Bir sonraki sayfada, birazdan destanını/hikâyesini aktaracağı kahramanın adını, kimliğini açıklar:

*Ey beni insandan farksız görenler
Adımı, kimliğimi açıklıyorum
Ben kamyonum!
Kamyonum ben! (Budak, 2024: 9)*

Bu dizelerin hemen ardından, etkileşimin bir yansıması olarak, okur adına önemli bir soru sorar ve yanıtını verir:

*Tam burada okur sorsa yeridir
-Niçin kamyon, sürücüsü değil de?
Her şeyiyle kendi olmak, kendi kalmak diyelim
(...)
Onun için kamyonum ben
Onun için yazıyorum
Bu kitabı, bu şiiri (Budak, 2024: 10)*

Burası, halk edebiyatı bir yana, divan edebiyatı dairesinde üretilmiş eserlerin genellikle baş taraflarında, giriş kısımlarında yer alan ve eserin yazılış amacını açıklayan “sebeb-i telif”leri de andırıyor.

Şiirde, sözlü kültürdeki “dinleyici”nin yazılı edebiyattaki karşılığı olan “okuyucu”ya sesleniş aralıklarla yineleniyor. Ancak bu seslenişler her zaman “ey okuyucu” gibi doğrudan bir sesleniş değil; metnin doğal akışı içinde usulcacık, fısıldama gibi seslenişler de olabiliyor. Örneğin şu bölümde, “Bilinir mi?” ve “Gidilecek mi?” sorularının muhatabı okuyucudur:

*Kimler uyar levhalara?
İller arası mesafe denir
Bu mutlaka bilinir
Bilinir mi?
(...)
Kime nerden gidilecek?
Gidilecek mi? (Budak, 2024: 27)*

Şiirin sonraki bir bölümünde de;

İtalya ve Ukrayna

A sesini severim

Dikkat edin uyaklara (Budak, 2024: 41)

denerek yine okura seslenilir. Bu seslenmeler aslında, şair tarafından okuyucuya gönderilen ve daha çok bilinçaltına dokunmaya çalışan birer iletidir: *Biliyorum, varsın, oradasın, şiirimi okuyorsun ve ben bunu, yani seni ve okuma eylemini önemsiyorum.*

Şiirde, ara söz niteliğindeki dizeler de aslında okuyucuyla bir tür etkileşim kurma araçları gibi görünüyor. Bu yönüyle halk hikâyeciliğindeki âşğın, metnin içine serpiştirdiği ama metnin dışında kendi düşüncelerini dile getirdiği ara sözlere benziyor bu dizeler. Şiirde bu ara sözler de ayrıç içinde verilerek biçimsel açıdan belirginleştirilmiş:

Yük hesabı tutar da

Mazot hesabı tutmaz

Yolda kaldığım olur

(Onlara öyle gelir)

Sürücü tekerime

Küfürlü bir tekme atar (Budak, 2024: 35)

(...)

Sağ şeridin değişmez aracı benim

Arabeskten başka bir kuş tanımam

(Halk beni öyle bilir) (Budak, 2024: 36)

(...)

Deniyordu ki:

“Kamyoncu milletin efendisidir”

Kamyonsa araçların

(İkinciye ben ekledim)

İşte onlar! (Budak, 2024: 39)

“Okuyucu” sözcüğü kullanılarak okuyucuya doğrudan seslenildiği yerleri de vardır şiirin:

Sevgili okuyucu yorumda serbestsin de

Sakin buradan muzır anlam çıkarma (Budak, 2024: 57)

Kitabın sonunda, şiirin son sayfasında ise “kadirbilir” sıfatıyla nitelenen “okuyucu”ya yine doğrudan seslenilir. Ancak burada şiirde anlatılan “hikâye”nin yani şiirin bittiği -ve belki de aynı zamanda yeni başladığı ironisiyle birlikte açık açık ifade edilir:

Hikâyem burada bitti

Burada başladı belki

Ey sevgili okuyucu

Kadirbilir okuyucu

İnsandan farkım neydi? (Budak, 2024: 59)

Şiirin son sayfasının başlangıcı olan bu dizeler, bir taraftan halk edebiyatı dairesindeki destan ve hikâyelerin bitişini çağırıyor; diğer taraftan da, nasıl ki şiirin girişini divan edebiyatındaki “sebeb-i telif”lere benzettiyssek, burası da özellikle mesnevi ve divanların sonunda yer alan “hatime”leri anımsatıyor. Bu anlamda Abdülkadir Budak’ın şiirinin daha derinliklerinde, diplerinde divan edebiyatı geleneklerinden de izlerin saklı olduğu söylenebilir ki diğer şiirleri incelendiğinde buna dair ayrıntılara rastlamak da mümkündür. Ancak hemen şunun altını da çizmek gerekir burada: Bu, yani halk şiiri ve divan şiirinden izler taşımak, bu şiirlerin yolundan gitmek anlamına gelmiyor. İyi bir şair, şiir yazmaktan önce şiir okur; dünya şiirini, Türk şiirini, Türk şiirinin her dönemini okur ve bu okuduklarından duygu ve düşünce dünyasında karşılık bulan bir şeyleri alıp kendi şiirinin hinterlandına taşımayı bilir. Üstelik bu, bilinçli bir taşıma olmak zorunda değildir; bilinçaltı bir süreç olarak da taşınır ve kendi şiirine taşabilir elbette.

Plakası Okunmuyor’un dikkat çeken ikinci önemli yönü ise, “kamyon” metaforu üzerinden insanı ve yaşamı anlatıyor olması. Üstelik bu kamyon, öyle sıradan bir kamyon da değildir; filozof, şair ruhlu, muzır ve şakacı bir kamyondur:

Filozof kamyonum ben (Budak, 2024: 27, 28)

Şair ruhlu kamyonum ben (Budak, 2024: 32)

Muzır bir kamyonum ben (Budak, 2024: 37)

Şakacı bir kamyonum (Budak, 2024: 41)

Bu kamyon, hepsinden önce “*insan’dır elbette, yol da “yaşam”... Şiir boyunca kamyon olmayı, dünyayı kamyon gözüyle okumayı başarabilen insan, yaşamdaki yolculuğa dokunabiliyor. Şiirde insan, kamyon üzerinden anlatılırken yer yer şairin dilinde iç içe geçmişliği de olur insan ve kamyonun:*

Ayrılan yanlarım var

Öteki kamyonlardan

Yani her insanda olduğu gibi (Budak, 2024: 11)

(...)

Açık kapı bırakmalı

Temel aynı kalsa da

Katlar ve çatı değişir

İnsan, kamyon değişir (Budak, 2024: 19)

(...)

Herkesin bir hikâyesi

Vardır (yani kamyonun) (Budak, 2024: 43)

(...)

İnsanız ne de olsa (kamyonuz diyecektim) (Budak, 2024: 48)

Yük taşımak değil midir kamyonun işi? Üzerine bir yük de -ama incelikli bir yük- şair tarafından yüklenmiş: Kamyon üzerinden insan ve yaşamın hemen her anından betimlemeler, kesitler sunar bize şiir:

Su kaynattı diyorlar yorgunluğuma
Yüküm ağır, sürat düşük neylersin (Budak, 2024: 36)

(...)

Sol yanımdan hasar aldım

Boya-kaporta dediler

Yamadılar çaktırmadan

Yaramı gizlediler (Budak, 2024: 38)

(...)

Şoför mahallime binen kadınlar gördüm

Yazın serinlerdi, kış günü sıcak

Ah kadınlar! Sürücü hatalarını

Şarampolle ödetirler, ödensin! (Budak, 2024: 48)

(...)

Aşk mı?

Bir zamanlar biz de yaşadık işte

Uçurumlar eşliğinde

Bir iç çekiş olarak

Ova genişliğinde

Kamyon diyorum, kamyon

Rampa diyorum, rampa (Budak, 2024: 52)

Kitapta/şiirde, genel olarak yol, yolculuk ve taşıtların yanı sıra kamyon ve kamyonculuk jargonuna dair birçok kavramı da, üstelik şiir diliyle işlenince ne kadar da estetik olabildiğine şaşırarak görebiliyoruz: *rampa, tünel, yol, di-kiz aynası, teker, lastik, yük, yokuş aşağı, motor, hurda, garaj, uzun farlar, C tipi ehliyet, kamyoncu, racon, direksiyon, ruhsat gözü, menzil, vites küçültmek, trafik, E-5, şose, yön levhası, harita, depo, mazot, kasa, tonaj, güzergâh, yolda kalmak, su kaynatmak, sürat, sağ şerit, ön cam, boya-kaporta, fren, sıfır kilometre, nazarlık, "Allah Korusun", şoför mahalli, şarampol, plaka, ceza kesmek, polis, otoban, kaza...* Hepsisi var da bir "kaçış rampası" yok...

Kitabı ilk okuyup bitirdiğimde yapmıştım bu saptamayı. "Bir Kamyon Şiiri" ama "kaçış rampası" yok! Elbette olmak zorunda değil, olmaması bir eksiklik de değil. Ama neden yok ki diye de kendime sormadan edemedim. Birkaç dakika içinde de kendimce buldum yanıtı...

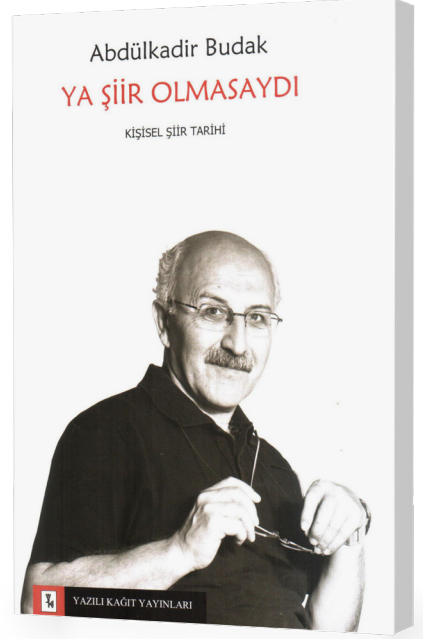
Abdülkadir Budak, yaklaşık 20 yıl önce yazdığı bir yazısında şunları diyor:

Endişeli Fesleğen ile birlikte yayımladığım her kitaba son kitabım gözüyle baktım. Bir daha şiir yayımlamasam, kitap çıkarmasam Türk şiirinin ne kadar umurunda olurdu? Kaybı olur muydu? Bu soruları sordum hep kendime; yazacağımı yazmış, imzası gül, gömleği Leylâ desenli şair sayılmıştım en azından. Bu bana yetmez miydi? O gün bugündür bu soruların

yanıtını ararım ama hep de şiir yazarken bulurum kendimi. Şairin şiiri bırakma gibi hakkı ve yetkisi yoktur, şiirin şairi bırakma hakkı ve yetkisi vardır diye düşünürüm de ondan mı? [...] Türk şiirinin bir kaybı olmazdı belki ama benim eksikim olurdu. Tamamlandım mı, hayır. Ürperişler, heyecanlar sürüyor. Yazma isteği bugün de dipdiri.¹

“Kaçış rampası” bu nedenle yok işte *Plakası Okunmuyor*’da! Çünkü kaçış rampası, dik inişlerin olduğu yollarda, yokuş aşağı kontrolsüz bir şekilde felakete giden kamyonlar için vardır. Oysa *Plakası Okunmuyor*’un “şair kamyon”u, birincisi, sanatın uçsuz bucaksız platosunda, asfaltı şiirden, şerit çizgileri dizelerden yapılmış ve hâlâ tatlı bir rampası olan yolda ilerliyor, yokuş aşağı bir yol değil. İkincisi de, yokuş aşağı olmasa bile yol yoldur; risklidir, tehlikelidir, bir an bile

boş bulunmaya gelmez. Bu nedenle her zaman temkinlidir “şair kamyon”, her zaman kontrollü ve özenli. Bu nedenle *Plakası Okunmuyor*’un “şair kamyon”u Abdülkadir Budak, bu kitapla başka bir şey daha anlatmış oluyor bize: Yazının başlığında da ifade edildiği üzere, hem şair olarak kendisinin hem de şiirinin kaçış rampasının olmadığı, buna ihtiyaç duymadığı, duymayacağı gerçeğini...

1 Abdülkadir Budak, *Ya Şiir Olmasaydı: Kişisel Şiir Tarihi*, Yazılı Kâğıt Yayınları, Ankara 2018, s. 128-129.